

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών
Ινστιτούτο Διεθνών, Ευρωπαϊκών και Αμυντικών Αναλύσεων
Working Paper Series

*Ο αγωγός μεταφοράς ύδατος στα κατεχόμενα της Κύπρου
και οι παραβιάσεις του Διεθνούς Δικαίου*

Ηλίας Κουσκουβέλης, Καθηγητής Διεθνών Σχέσεων
iliaskou@uom.edu.gr

Καλλιόπη Χαϊνογλου, Λέκτορας Διεθνούς Δικαίου
chainoglou@uom.gr

Working Paper 1/16-17

Η Τουρκία, από το 1974, με στόχο την ενίσχυση της παράνομης παρουσίας της επί των κατεχομένων εδαφών της Κυπριακής Δημοκρατίας, στηρίζει συστηματικά και την οικονομική επιβίωσή τους. Σύμφωνα με στοιχεία που δόθηκαν στη δημοσιότητα του ειδησεογραφικού πρακτορείου «Αναντολού», η απευθείας βοήθεια της περιόδου 2016-2018 προβλέπεται να φτάσει τα 1,2 δις δολάρια.

Παράλληλα, σε μία από τις προσπάθειές της να εξαλείψει την φυσική, αλλά και πολιτικοοικονομική εξάρτηση των κατεχομένων από την Κυπριακή Δημοκρατία, προχώρησε στην κατασκευή αγωγού νερού, που θα μεταφέρει νερό από τις τουρκικές ακτές στα Πάναγρα (Geçitköy, κατά την κατοχική μετονομασία). Στόχος είναι να καλυφθούν οι ανάγκες ύδρευσης και άρδευσης των κατεχομένων μέχρι το 2040. Επιπλέον, η Άγκυρα κατασκευάζει φωτοβολταϊκό εργοστάσιο ενέργειας και αιολικά πάρκα στα Φυλλιά (Serhatkőy, κατά την κατοχική μετονομασία), ενώ σχεδιάζει να μεταφέρει και ηλεκτρική ενέργεια στα κατεχόμενα.

Η ανάθεση των έργων εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων και των εναλλακτικών πηγών ενέργειας στα κατεχόμενα εδάφη της Κυπριακής Δημοκρατίας γίνεται με μονοπωλιακό καθεστώς σε δεκάδες τουρκικές εταιρείες. Τα νέα έργα αν και επιβαρύνουν τον τουρκικό κρατικό προϋπολογισμό, τόσο από τον τρόπο ολοκλήρωσής τους, όσο και από τη φύση τους, δείχνουν ξεκάθαρα ότι αποσκοπούν, εκτός της αποκοπής τους από την Κυπριακή Δημοκρατία, στην ενίσχυση της εξάρτησης των κατεχομένων από την Άγκυρα.

Η προκλητική συμπεριφορά της Τουρκίας συνιστά παραβίαση της υποχρέωσής της ως μέλος των Ηνωμένων Εθνών να σέβεται την κυριαρχία και εδαφική ακεραιότητα όλων των κρατών, συμπεριλαμβανομένης και της Κυπριακής Δημοκρατίας. Βέβαια, τυπικά, διατηρεί την κυριότητα των πόρων που μεταφέρονται στα κατεχόμενα. Ωστόσο, οι εγκαταστάσεις στα κατεχόμενα, ο αγωγός στην υφαλοκρηπίδα και στα χωρικά ύδατα της Κύπρου, καθώς και η υπαγόρευση των όρων διαχείρισης των πόρων, πλήττουν και συρρικνώνουν την κυριαρχία της Κυπριακής Δημοκρατίας, αμφισβητούν τα κυριαρχικά δικαιώματά της και την ενότητα του εδαφικού της χώρου, παραβιάζοντας θεμελιώδεις αρχές του Διεθνούς Δικαίου, καθώς και αποφάσεις διεθνών οργανισμών.

Στη συνέχεια θα παρουσιασθεί, πρώτον, το γιατί η σχετική συμφωνία μεταξύ Τουρκίας και «ΤΔΒΚ» είναι παράνομη, δεύτερον, το πώς η κατασκευή του εν λόγω αγωγού παραβιάζει τους κανόνες του δικαίου περί στρατιωτικής κατοχής και, τέλος, γιατί το όλο εγχείρημα παραβιάζει και τους κανόνες του δικαίου της θάλασσας.

1. Το παράνομο των συμφωνιών Τουρκίας-«ΤΔΒΚ»

Ως αποτέλεσμα της παράνομης τουρκικής εισβολής της 20ής Ιουλίου 1974 και της συνεχιζόμενης παράνομης κατοχής του 36,2% της επικράτειας της Κυπριακής Δημοκρατίας από τα τουρκικά κατοχικά στρατεύματα, η Κύπρος χωρίστηκε διά της βίας σε δύο τμήματα. Η Κυπριακή Δημοκρατία, η οποία προσχώρησε στην

Ευρωπαϊκή Ένωση το 2004, δεν ελέγχει στην πράξη παρά μόνον το νότιο τμήμα της νήσου, ενώ στο βόρειο τμήμα συστάθηκε η λεγόμενη «Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου» («ΤΔΒΚ»), η οποία, με εξαίρεση την Τουρκία, δεν αναγνωρίζεται από κανέναν άλλο διεθνώς. Με μια σειρά αποφάσεων και ψηφισμάτων η Τουρκία έχει επανειλημμένως καταδικασθεί διεθνώς για την παράνομη εισβολή και συνεχιζόμενη κατοχή των βορείων εδαφών της Κύπρου.

Προς αυτόν το σκοπό το Συμβούλιο Ασφαλείας και η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών έχουν καλέσει τα κράτη να σεβαστούν την κυριαρχία, την ανεξαρτησία και την εδαφική ακεραιότητα της Κυπριακής Δημοκρατίας και να μην αναγνωρίσουν άλλο κράτος στην Κύπρο εκτός από την Κυπριακή Δημοκρατία.¹ Αποτελεί δε υποχρέωση όλων των κρατών μελών του ΟΗΕ η συμμόρφωσή τους με τις αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας (Άρθρο 25 Χάρτη ΟΗΕ) και ως εκ τούτου υποχρεούνται να απέχουν από οποιαδήποτε ενέργεια που θα μπορούσε να νομιμοποιήσει την παρουσία της Τουρκίας στην εδαφική επικράτεια της Κύπρου. Άλλωστε μια τέτοια κίνηση εκ μέρους των κρατών θα αποτελούσε και παραβίαση του Άρθρου 41(2) του Προσχεδίου των Άρθρων περί Διεθνούς Ευθύνης Κρατών της Επιτροπής Διεθνούς Δικαίου, στο οποίο προβλέπεται ότι «ουδέν κράτος θα πρέπει να αναγνωρίσει ως νόμιμη οιαδήποτε κατάσταση η οποία προέκυψε από σοβαρή παραβίαση του Άρθρου 40 ούτε θα πρέπει να παράσχει βοήθεια ή συνδρομή δια την διατήρηση αυτής της (παράνομης) καταστάσεως».²

Στο ίδιο πλαίσιο, αναγνωρίζοντας το παράνομο της εισβολής και κατοχής και την κυβέρνηση της ελεύθερης Λευκωσίας ως τη νόμιμη κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας, τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν συμφωνήσει την μη εφαρμογή του ενωσιακού κεκτημένου στις περιοχές της Κύπρου που δεν βρίσκονται υπό τον αποτελεσματικό έλεγχο της.³ Η παραπάνω συμφωνία δεν αποτελεί άρνηση της κυριαρχίας της Κύπρου στο σύνολο της επικράτειάς της, ελεύθερης και κατεχόμενης. Υπενθυμίζεται πως, στην απόφαση της υπόθεσης «Αποστολίδης κατά Όραμς»,⁴ το Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων έκρινε ότι, παρόλο που υφίσταται η αναστολή της εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου στο βόρειο τμήμα, την οποία προβλέπει το πρωτόκολλο που προσαρτήθηκε στην Πράξη Προσχωρήσεως, δεν αμφισβητείται εντούτοις ότι τα ακίνητα στα κατεχόμενα εδάφη βρίσκονται στο έδαφος της Κυπριακής Δημοκρατίας. Είναι προφανές πως η εν λόγω απόφαση ευθυγραμμίζεται με τη διεθνή υποχρέωση του σεβασμού της κυριαρχίας και εδαφικής ακεραιότητας της Κυπριακής Δημοκρατίας, συμπεριλαμβανομένων και των κατεχομένων περιοχών.

Η Τουρκία έχει κατ'επανάληψη ισχυρισθεί πως την ευθύνη για τα κατεχόμενα εδάφη φέρει αποκλειστικά η «ΤΔΒΚ». Ωστόσο, σύμφωνα με τις θεμελιώδεις αρχές του δικαίου, η «ΤΔΒΚ» δεν πληροί τα κριτήρια για να αναγνωρισθεί ως ανεξάρτητο κράτος. Επιπλέον, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έχει

¹ Β λ. α π ο φ ά σ ε ι ς Σ Α 367/1975, 541/1983, 550/1984, ψ η φ ί σ μ α τ α Γ Σ 33/15, 34/30, 37/253.

² ILC Draft Articles on the Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, 53 UN GAOR Supp. (No. 10) at 43, U.N. Doc. A/56/10 (2001).

³ Β λ. Π ρ ω τ ό κ ο λ λ ο 10, Π ρ ά ξ η Π ρ ο σ χ ω ρ ή σ ε ω ς Ε Ε, 2003.

⁴ Α π ό φ α σ η Δ Ε Κ, Τ μ ή μ α Μ ε ί ζ ο ν ο ς Σ ύ ν θ ε σ η ς, 28.04.2009, υ π ό θ ε σ η Α π ο σ τ ο λ ί δ η ς vs Orams, C-420/07.

διαπιστώσει την συνεχιζόμενη εξάρτηση της «ΤΔΒΚ» από την στρατιωτική και οικονομική βοήθεια που της έχει επιβάλλει η Τουρκία και έχει καταλογίσει την ευθύνη για τις πολιτικές και όποιες άλλες ενέργειες της «ΤΔΒΚ» αποκλειστικά στην Τουρκία.⁵ Συνεπώς, ένα διεθνές δικαστήριο, όπως το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, έχει αρνηθεί όχι μόνο να αναγνωρίσει την κρατική υπόσταση της «ΤΔΒΚ», αλλά και τη δυνατότητα της «ΤΔΒΚ» να συννομολογεί διεθνείς συμφωνίες.

Από τα παραπάνω, και σε συνδυασμό με τη Σύμβαση της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών (1969), προκύπτει πως οι διμερείς συμφωνίες που έχουν υπογραφεί μεταξύ της Τουρκίας και της «ΤΔΒΚ», όπως η Συμφωνία της 20ής Ιουλίου 2010 για την κατασκευή και λειτουργία του αγωγού ύδατος, είναι παράνομες, τυπικά άκυρες και δεν παράγουν έννομα αποτελέσματα.

2. Ο αγωγός και το δίκαιο της στρατιωτικής κατοχής

Το δίκαιο της στρατιωτικής (πολεμικής) κατοχής αποδυναμώνει περαιτέρω τον πυρήνα της νομιμότητας των διμερών συμβάσεων μεταξύ της Τουρκίας και της «ΤΔΒΚ» και εγγυάται τόσο τη συνέχεια της εδαφικής κυριαρχίας της Κυπριακής Δημοκρατίας, όσο και το αποκλειστικό δικαίωμά της για σύναψη συνθηκών που για όλη την Κύπρο, καθώς για το συγκεκριμένο δίκαιο θεμελιώδης αρχή είναι ότι η στρατιωτική κατοχή συνιστά προσωρινή κατάσταση. Συνεπώς, η εγκατάσταση του αγωγού και η λειτουργία του, με δεδομένο ότι συμβάλλει τόσο στην ενίσχυση της παρουσίας της Τουρκίας στα κατεχόμενα, όσο και στην παράταση του καθεστώτος κατοχής των Κυπριακών εδαφών που (ενδεχομένως) αποσκοπεί στην ενοποίηση των κατεχόμενων εδαφών με την Τουρκία, παραβιάζουν κατάφορα την αναφερθείσα θεμελιώδη αρχή.

Ειδικότερα, όσον αφορά τους βασικούς κανόνες του εφαρμοστέου δικαίου στην περίπτωση της στρατιωτικής κατοχής, συνοψίζονται ως εξής:⁶

α. Η κατέχουσα δύναμη δεν αποκτά την κυριαρχία επί της εδαφικής περιοχής. Η *de facto* αναστολή της κυριαρχίας της κατεχόμενης δύναμης σε μια εδαφική περιοχή υπό κατάληψη δεν ισοδυναμεί με αποστέρηση ή αναστολή της *de jure* κυριαρχίας της επί του εδάφους που έχει καταληφθεί.

β. Η στρατιωτική κατοχή είναι μόνο μια προσωρινή κατάσταση που αφενός δεν προσβάλλει την κρατική υπόσταση του κατεχομένου κράτους, αφετέρου περιορίζει τα όποια δικαιώματα της κατέχουσας δύναμης στην έκταση της εν λόγω περιόδου και στο πλαίσιο που ορίζει το δίκαιο της στρατιωτικής κατοχής. Έτσι, η κατέχουσα δύναμη υποχρεούται να σέβεται τους νόμους που ισχύουν στο κατεχόμενο έδαφος ως ίσχυαν προ της στρατιωτικής κατοχής (Άρθρο 43).

⁵ Βλ. υποθέσεις *Ε Δ Α Δ κατά Τουρκίας*: *Λοϊζίδου* (15318/1989), 18.12.1996, *Κύπρος* (25871/1994), 10.05.2001, και *Ξενίδη-Αρέστη* (46347/99), 7.12.2006.

⁶ Το δίκαιο κατοχής θεσπίστηκε με τις *Συνθήκες της Χάγης* 1899/1907 (εφεξής *Κανονισμοί*) και συμπληρώθηκε από την *4^η Συνθήκη της Γενεύης* 1949 και το *Πρώτο Πρόσθετο Πρωτόκολλο* του 1977.

γ. Η κατέχουσα δύναμη μπορεί να λάβει μέτρα μόνο για την αποκατάσταση και την εξασφάλιση, στο μέτρο του δυνατού, της δημόσιας τάξης και ασφάλειας ή για την εξασφάλιση της υγιεινής και δημόσιας υγείας, καθώς και την παροχή τροφίμων και ιατρικής περίθαλψης στον πληθυσμό υπό κατοχή.

δ. Η κατέχουσα δύναμη δύναται να χρησιμοποιήσει τους υδάτινους πόρους των κατεχόμενων εδαφών για συγκεκριμένους λόγους, όπως οι ανάγκες του στρατού κατοχής (Άρθρο 55) και απαγορεύει τη διακριτική μεταχείριση εις βάρος του πληθυσμού των κατεχόμενων εδαφών (Άρθρο 27).

ε. Υποχρέωση της κατέχουσας δύναμης είναι να εγγυάται και την προστασία των φυσικών πόρων των κατεχόμενων εδαφών. Η εκμετάλλευσή τους επιτρέπεται στον βαθμό που εξυπηρετεί τις ανάγκες των κατοίκων των κατεχόμενων εδαφών και των στρατιωτικών δυνάμεων της κατέχουσας δύναμης. Σε κάθε περίπτωση, η διαχείριση της ακίνητης δημόσιας περιουσίας, όπως οι υδάτινοι και φυσικοί πόροι, από την κατέχουσα δύναμη υπάγεται στους περιορισμούς του Άρθρου 47 των Κανονισμών Χάγης 1907. Ερμηνεύοντας την διάταξη αυτή στην Υπόθεση Δημοκρατία του Κογκό κατά Ουγκάντας⁷ το Διεθνές Δικαστήριο κατέληξε πως η υπέρμετρη εκμετάλλευση των φυσικών πόρων των κατεχόμενων εδαφών ισοδυναμεί με “ληηλασία” που απαγορεύεται ρητά σύμφωνα με το Άρθρο 47 των Κανονισμών Χάγης 1907.

στ. Κατά τη διάρκεια της κατοχής δεν επηρεάζεται η κυριαρχία της κατεχόμενης δύναμης, η οποία συνεχίζει να υφίσταται *de jure* για το σύνολο του πληθυσμού και για όλη την εδαφική επικράτεια του κράτους. Άρα, η κατεχόμενη δύναμη συνεχίζει να είναι φορέας δικαιωμάτων και υποχρεώσεων και οι διεθνείς συμβάσεις που αυτή συνομολογεί, αλλά και οι υποχρεώσεις που απορρέουν, αφορούν όλη την εδαφική επικράτειά της (συμπεριλαμβανομένων δηλαδή και των υπό κατοχή εδαφών) και ισχύουν για όλον τον πληθυσμό.

Τα παραπάνω ισχύουν απολύτως και για την περίπτωση της Κύπρου. Σύμφωνα λοιπόν με το Διεθνές Δίκαιο, η κυριαρχία της Κυπριακής Δημοκρατίας επί του συνόλου της νήσου δεν αναστέλλεται ούτε τερματίζεται λόγω της *de facto* κατοχής του βορείου τμήματός της από την Τουρκία.⁸

Μέρος της Συμφωνίας-πλαίσιο μεταξύ της τουρκικής κυβέρνησης και της «ΤΔΒΚ», η οποία υπεγράφη στις 20 Ιουλίου 2010 και εγκρίθηκε από το τουρκικό Υπουργικό Συμβούλιο στις 8 Ιουνίου του 2011, προέβλεπε πως το έδαφος μέσω του οποίου διέρχεται ο υδάτινος αγωγός αποτελεί ιδιοκτησία της Τουρκικής Δημοκρατίας, αγνοώντας ότι τα βόρεια εδάφη, αν και υπό κατοχή, εξακολουθούν να είναι τμήματα της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Το Διεθνές Δίκαιο απαγορεύει την εκπόνηση έργων ανάπτυξης υποδομών σε κατεχόμενα εδάφη με χαρακτήρα που αντίκειται στο στοιχείο της προσωρινής διάρκειας της στρατιωτικής κατοχής. Επιπλέον, κάθε τέτοιο έργο θα πρέπει να είναι προς αποκλειστικό όφελος όλων των κατοίκων της Κύπρου, δηλαδή για όλο τον πληθυσμό προ της σύγκρουσης (1974). Με έργα όπως η κατασκευή του αγωγού ύδατος ή η πόντιση ηλεκτρικών καλωδίων, η Τουρκία δραστηριοποιείται παράνομα στην ανάπτυξη φυσικών υποδομών στο βόρειο τμήμα τού κυπριακού εδάφους. Με βάση το Διεθνές Δίκαιο, η Τουρκία, ως κατέχουσα δύναμη, δεν φέρει ουδεμία

⁷Judgment, Merits, ICJ GL No 116, [2005] ICJ Rep 168, 19.12.2005, pp. 244-8.

⁸ Β λ . ε π ί σ η ς Institut de Droit International, *Bruges Declaration on the Use of Force* (2003).

υποχρέωση για την εκπόνηση έργων ανάπτυξης στα κατεχόμενα εδάφη. Τουναντίον, διακεκριμένοι δημοσιολόγοι⁹ έχουν εκφράσει στο παρελθόν επιφυλάξεις για τέτοια έργα, καθώς συχνά αποτελούν άμεση ή έμμεση πρακτική διευκόλυνσης εποίκισμού κατεχόμενων εδαφών, που επίσης απαγορεύεται ρητά από το Διεθνές Δίκαιο, και μάλιστα μπορεί να συνιστά έγκλημα πολέμου σύμφωνα με το Άρθρο 8 (2) (b) (viii) του Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου.

Σε αυτό το πλαίσιο, ο σχεδιασμός και η κατασκευή υποδομών, ανεξαρτήτως της πρωτεύουσας ή δευτερεύουσας χρήσης τους, που διευκολύνει ή υποβοηθά τον εποίκισμό και την μεταφορά πληθυσμού στα κατεχόμενα εδάφη δεν αποτελεί απλώς μια πολιτική δημογραφικής χειραγώγησης κατά παράβαση του Άρθρου 49 (6) της Τέταρτης Συνθήκης της Γενεύης του 1949,¹⁰ αλλά έρχεται και σε σύγκρουση με το δικαίωμα επιστροφής των Κυπρίων που απομακρύνθηκαν από τη βόρεια εδάφη της Κύπρου το 1974.¹¹ Η κατασκευή τέτοιων υποδομών δε μπορεί παρά να θεωρηθεί ως εποίκιστική δραστηριότητα που υποστηρίζει την παρουσία παράνομων εποίκων στη βόρεια Κύπρο, αφού αφενός “αλλάζει πράγματι τον χαρακτήρα της περιοχής και παραβιάζει το δικαίωμα των Κυπρίων να έχουν πατρίδα”,¹² αφετέρου δε παραβιάζει το δικαίωμα της ατομικής περιουσίας των Κυπρίων ιδιοκτητών των οποίων οι περιουσίες έχουν ζημιωθεί λόγω της κατασκευής του αγωγού.¹³

Επιπλέον, θα πρέπει να σημειωθεί πως η παροχή νερού στα κατεχόμενα μέσω του υδάτινου αγωγού, αφενός μεν, θα επιφέρει αλλαγή στο νομικό και πολιτικό καθεστώς διαχείρισης του νερού στα κατεχόμενα εδάφη, αφετέρου δε, θα ενοποιήσει το καθεστώς διαχείρισης νερού των κατεχομένων με αυτό της Τουρκίας.¹⁴ Άμεση συνέπεια αυτής της κατάστασης θα είναι να περιοριστούν σημαντικά οι δυνατότητες αυτόνομης διαχείρισης της παροχής ύδατος από τους ίδιους τους Τουρκοκύπριους, αφού η διαχείριση του νερού θα πραγματοποιείται κατ’ουσίαν αποκλειστικά από την Τουρκία.

Εξίσου σημαντικό είναι ότι στο πλαίσιο της συμφωνίας μεταξύ της «ΤΔΒΚ» και της Τουρκίας, η «ΤΔΒΚ» φέρεται να αποδέχεται μια σειρά από επαχθείς όρους που αντίκεινται ακόμα και στο διεθνές¹⁵ και στο ευρωπαϊκό¹⁶ ρυθμιστικό πλαίσιο παροχής και πώλησης νερού, όπως

⁹ James Crawford, *Opinion: Third Party Obligations with respect to Israeli Settlements in the Occupied Palestinian Territories*, 37.90, Β λ κ α ι Γ ν ω μ ο δ ό τ η σ η Δ Δ, I.C.J. Reports 2004, p. 136, 183 (120).

¹⁰ 4^η Σ υ ν θ ή κ η Γ ε ν ε ύ η ς γ ι α τ η ν Π ρ ο σ τ α σ ί α Π ο λ ι τ ώ ν σ ε Κ α ι ρ ό Π ο λ έ μ ο υ, 12.08.1949, 75 UNTS 287.

¹¹ Β λ . α π ο φ ά σ ε ι ς 1994/24, 1998/26, 1999/47, 2000/53, 2001/54, κ α ι 2002/30 τ η ς 15.08.2002 τ η ς Υ π ο ε π ι τ ρ ο π ή ς γ ι α τ η ν Π ρ ο ώ θ η σ η κ α ι τ η ν Π ρ ο σ τ α σ ί α τ ω ν Δ ι κ α ι ω μ ά τ ω ν τ ο υ Α ν θ ρ ώ π ο υ Ο Η Ε.

¹² Alfred de Zayas, “Ο ι Τ ο ύ ρ κ ο ι έ π ο ι κ ο ι σ τ η β ό ρ ε ι α Κ ύ π ρ ο ”, 31.07.2005.

¹³ Ά ρ θ ρ ο 434^{ης} Σ υ ν θ ή κ η ς Γ ε ν ε ύ η ς 1949.

¹⁴ Β λ . Yusuf Kanli, “Water Issues with Northern Cyprus”, *Hurriyet Daily News*, 7.12.2015.

¹⁵ Β λ . Γ ε ν ι κ ή Σ υ μ φ ω ν ί α γ ι α τ ι ς Σ υ ν α λ λ α γ έ ς σ τ ο ν Τ ο μ έ α τ ω ν Υ π η ρ ε σ ι ώ ν (GATS).

¹⁶ Β λ . Ο δ η γ ί α 2000/60/Ε Κ κ α ι Σ υ μ β ο υ λ ί ο υ, 23.10.2000, γ ι α θ έ σ π ι σ η π λ α ι σ ί ο υ κ ο ι ν ο τ ι κ ή ς δ ρ ά σ η ς σ τ η ν π ο λ ι τ ι κ ή τ ω ν υ δ ά τ ω ν, Ε Ε L 327 τ η ς 22.12.2000, pp. 1-73.

- α. τη διανομή και πώληση νερού με μονοπωλιακό καθεστώς από μια ιδιωτική τουρκική εταιρεία για τα επόμενα 34 χρόνια,
- β. τη στέρηση δικαιωμάτων παροχής και πώλησης νερού από άλλες εταιρείες, καθώς και
- γ. την υποχρέωση της ΤΔΒΚ να αγοράζει ετησίως 75 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα νερού χωρίς προκαθορισμένη τιμολόγηση.

Οι αντιδράσεις των τοπικών δήμων στα κατεχόμενα σχετικά με την προβλεπόμενη υψηλή τιμή του νερού υποδεικνύει πως η Συμφωνία έχει σκοπό να ωφελήσει αποκλειστικά την Τουρκική οικονομία.¹⁷ Από πλευράς Διεθνούς Δικαίου, η κατέχουσα δύναμη δεν μπορεί “να εκμεταλλεύεται τους κατοίκους, τους πλουτοπαραγωγικούς πόρους ή τις υποδομές της εδαφικής περιοχής που έχει καταλάβει”.¹⁸ Κατά συνέπεια, με τη Συμφωνία αυτήν η Τουρκία εκμεταλλεύεται κατά παράβαση του Διεθνούς Δικαίου την οικονομία της καταληφθείσας περιοχής προς αποκλειστικό όφελος της οικονομίας της.

Για τους λόγους αυτούς, οι προθέσεις της Τουρκίας σήμερα και μελλοντικά σχετικά με την παροχή, διανομή και πώληση νερού στα Κυπριακά κατεχόμενα εδάφη και στην Κυπριακή Δημοκρατία, αλλά πιθανώς και σε τρίτες χώρες, όπως αναφέρει η Συμφωνία, αντίκεινται και αυτές στους κανόνες του δικαίου στρατιωτικής κατοχής.

3. Ο αγωγός και το δίκαιο της θάλασσας

Η Κύπρος έχει κυρώσει από το 1988 τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας του 1982, ενώ έχει υιοθετήσει χωρικά ύδατα 12 ναυτικών μιλίων. Αν και η Τουρκία δεν έχει κυρώσει την Σύμβαση του Δικαίου της Θάλασσας, το περιεχόμενο της Σύμβασης θεωρείται πως κωδικοποιεί κανόνες εθιμικού δικαίου από τους οποίους δεσμεύεται και η Τουρκία. Σε αυτήν τη βάση, η εγκατάσταση του αγωγού τόσο στο χερσαίο, όσο και στο υποθαλάσσιο τμήμα των κατεχομένων προσβάλλει την εδαφική κυριαρχία της Κυπριακής Δημοκρατίας, όπως προβλέπεται από τον Χάρτη των ΗΕ και την εν λόγω Σύμβαση.

Σύμφωνα με τη Σύμβαση του 1982 (Άρθρο 2), η Κύπρος ασκεί πλήρη κυριαρχία στα χωρικά της ύδατα. Η κυριαρχία της είναι πλήρης, με την έννοια του ότι δεν περιορίζεται σε συγκεκριμένες δραστηριότητες, και περιλαμβάνει το σύνολο των αρμοδιοτήτων (νομοθετική, εκτελεστική, δικαιοδοτική) ενός κράτους. Ως εκ τούτου, η τοποθέτηση ή η πορεία υδάτινου αγωγού στα χωρικά ύδατα της Κυπριακής Δημοκρατίας, ως παράκτιου κράτους, απαιτεί τη συναίνεση και την εκ μέρους της αδειοδότηση. Σε καμία περίπτωση, δηλαδή, δεν υφίσταται δικαίωμα «αβλαβούς διέλευσης υποθαλάσσιου αγωγού» από τα χωρικά ύδατα της Κυπριακής Δημοκρατίας. Είναι δε δικαίωμά της να προβάλλει ενστάσεις ως προς την πορεία και τις διαστάσεις του αγωγού. Παρακολούθημα αυτού του δικαιώματος είναι η υπαγωγή του τμήματος του αγωγού που διασχίζει τα χωρικά ύδατα της Κυπριακής Δημοκρατίας στην εθνική νομοθεσία της.

¹⁷ *Al-Monitor*, 19.04.2016.

¹⁸ Antonio Cassese, “Powers and Duties of an Occupant in Relation to Land and Natural Resources”, σ ε Emma Playfair (ed.) *International Law and the Administration of Occupied Territories*, p. 422.

Η Σύμβαση του Δικαίου της Θάλασσας (Άρθρο 79) αναγνωρίζει πως όλα τα κράτη έχουν δικαίωμα να τοποθετούν υποβρύχια καλώδια και αγωγούς στην υφαλοκρηπίδα τρίτου. Ωστόσο, ο παραπάνω γενικός κανόνας – που αντανάκλα εθνικό δίκαιο ως προς αυτό το ζήτημα και άρα δεσμεύει και την Τουρκία – υπόκειται σε μια σειρά από περιορισμούς υπέρ του παράκτιου κράτους, δηλαδή της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Καταρχάς η Τουρκία όφειλε να ενημερώσει την Κύπρο ως προς την χάραξη και την πορεία του αγωγού και η Κύπρος με τη σειρά της, εφόσον τον ενέκρινε, να συναινέσει στην εγκατάσταση και στην πορεία του (Άρθρο 79.3) και, ενδεχομένως, να θέσει όρους, όπως το δικαιούται. Τυπικά μία τέτοια διαδικασία προβλέπει την ενημέρωση και τη διαπραγμάτευση ως προς την καλύτερη δυνατή πορεία του αγωγού μεταξύ της κυβέρνησης του παράκτιου κράτους και του ιδιοκτήτη του αγωγού,¹⁹ καθώς και την εκπόνηση σχετικών περιβαλλοντικών μελετών.²⁰

Η νόμιμη τοποθέτηση του αγωγού μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο μετά τη δήλωση συναίνεσης του παράκτιου κράτους στο σχέδιο εγκατάστασης, με μορφή γραπτής συμφωνίας και την πρόβλεψη για ρήτρα επίλυσης διαφορών. Επιπλέον, επειδή πρόκειται για τοποθέτηση αγωγού (και όχι για τοποθέτηση υποβρύχιων καλωδίων), η Σύμβαση προβλέπει πως το παράκτιο κράτος πρέπει να συναινέσει εκ των προτέρων και στο σχέδιο απεγκατάστασης του αγωγού. Η Σύμβαση δεν θέτει χρονική προθεσμία ως προς τη δήλωση συναίνεσης εκ μέρους του παράκτιου κράτους, δηλαδή δεν τίθεται θέμα εύλογου χρονικού διαστήματος εντός του οποίου θα πρέπει το παράκτιο κράτος να συναινέσει στην εκπόνηση του έργου εγκατάστασης του αγωγού.

Τέλος, το παράκτιο κράτος διατηρεί ανέπαφη τη δικαιοδοσία του σε περίπτωση που δεν συμφωνήσει με την εταιρεία ή το τρίτο κράτος που επιθυμεί να προβεί στην εγκατάσταση του αγωγού. Σε κάθε δε περίπτωση, η Κυπριακή Δημοκρατία διατηρεί αλώβητα τα δικαιώματά της σχετικά με το έδαφός της και τα χωρικά της ύδατα ακόμη και μετά την εγκατάσταση του αγωγού και έχει τη δυνατότητα να προβάλλει αντιρρήσεις για «εύλογους λόγους» σχετικά με την τοποθέτηση και την λειτουργία του αγωγού, όπως για παράδειγμα την πρόληψη ή μείωση περιβαλλοντικής μόλυνσης, κτλ.

Επίσης, κατά το Άρθρο 79.2 η Κύπρος, ως παράκτιο κράτος, οφείλει να λαμβάνει πρόσφορα μέτρα για να αποτρέπει την ρύπανση του (θαλασσίου) περιβάλλοντος. Μέχρι στιγμής δεν έχει καταστεί γνωστό κατά πόσον η εγκατάσταση και η συντήρηση του εν λόγω αγωγού επιβαρύνει και σε ποιον βαθμό το περιβάλλον.²¹ Είναι ωστόσο υποχρέωση της Κυπριακής Δημοκρατίας να εγείρει ενστάσεις για την τοποθέτηση του αγωγού στην επικράτειά της τόσο σε διπλωματικό επίπεδο, όσο και

¹⁹ Ως ιδιοκτήτες φέρονται το τουρκικό Υπουργείο Δασών και Διαχείρισης Υδάτων και η εταιρεία “Kalyon Construction Industry and Trade Corp”, *Al-Monitor*, 19.04.2016.

²⁰ R R Churchill, and A V Lowe, *The Law of the Sea* (Manchester: Juris Publishing, 3rd ed, 1999), p. 156.

²¹ Βλ. Οδηγία 2004/35/ΕΚ και του Συμβουλίου, 21.04.2004, για την περιβαλλοντική ευθύνη.

ενώπιον διεθνούς δικαιοδοτικού οργάνου, όπως το Διεθνές Δικαστήριο για το Δίκαιο της Θάλασσας²² ή διαιτητικού δικαστηρίου.

4. Επίλογος

Οι φερόμενες ως ενέργειες της «ΤΔΒΚ» υποκινούνται από την Τουρκία παραβιάζοντας μια σειρά από διεθνείς υποχρεώσεις. Επιπλέον αποτελούν ενέργειες για τις οποίες την ευθύνη φέρει η Τουρκία. Η Κυπριακή Δημοκρατία με επιστολή προς τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών διαμαρτυρήθηκε για την κατασκευή του αγωγού και την χαρακτήρισε ως «μία ακόμη πράξη πρόκλησης από την Τουρκία που στοχεύει στην ενίσχυση του αποτελεσματικού πολιτικού και οικονομικού ελέγχου στο κατεχόμενο μέρος της Κύπρου και να δυναμώσει την στρατιωτική κατοχή στο βόρειο τμήμα του νησιού».²³ Η Κυπριακή Δημοκρατία επιβάλλεται να εκμεταλλευτεί όλες τις δυνατότητες που της παρέχει το Διεθνές Δίκαιο και να μην απεμπολήσει τα δικαιώματά της.

Τα δεδομένα που παρατέθηκαν είναι επιχειρήματα που θα μπορούσε να θέσει η Κύπρος στο πλαίσιο των συνεχιζόμενων διαπραγματεύσεων για την αντιμετώπιση του συνεχιζόμενου εγκλήματος της παράνομης εισβολής και της παράνομης κατοχής. Διαφορετικά, η μη διεκδίκηση των δικαιωμάτων της, όπως κατοχυρώνονται από το Διεθνές Δίκαιο έναντι της έκνομης συμπεριφοράς της Τουρκίας, μπορεί να οδηγήσει στη σταδιακή εξασθένησή τους.

²² Άρθρο 297, Άρθρο 20 Καταστατικού ΔΔ για το Δίκαιο της Θάλασσας.

²³ Letter, 8 March 2016, addressed to the SG, A/70/780-S/2016/228, 9.03.2016.